

TOPLUMLA, TOPLUMA RAĞMEN

Kelime sayısı: 3855

Ders: Türkçe A

Category: 1

Araştırma Sorusu: Fakir Baykurt'un Can Parası adlı yapıtındaki "Can Parası", "Çizmeler", "Güldede", "Gazi Büyürken" ve "Kulakçı" adlı öykülerinde toplumsal yapının figürler üzerindeki etkisi hangi yönleriyle ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	3
2. TOPLUMSAL YAPI	
2.1. Köylü - Şehirli İlişkileri.....	4
2.2. Cahil - Aydın Çatışması.....	7
2.3. Kadın - Erkek İlişkileri.....	10
2.4. Ekonomik Yapı.....	11
2.5. Sınıfsal Farklar.....	13
3. SONUÇ.....	16
4.KAYNAKÇA.....	18

1.GİRİŞ

Anadolu, tarih boyunca birçok uygarlığa, medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Anadolu halkları her ne kadar buldukları yerin nimetlerinden, bereketlerinden faydalanmış olsa da zorluklar onların peşini bırakmamıştır. Cenk meydanı, afet merkezi ve daha niceleri olmuştur Anadolu. Hâkimiyet süresi boyunca altyapısını, yatırımını, Rumeli'ye yapıp ecnebilerin itaatkâr ve yönetimden memnun olması amacı güden Osmanlı Devleti, Anadolu'yu kendi kaderine bırakmıştır. Kendi haline bırakılmış Anadolu ise büyük sıkıntılara göğüs germe mecburiyetinde kalmıştır. Fakir Baykurt, kadim Anadolu halkının dertlerini, sıkıntılarını konu alan öyküleriyle okurunun karşısına çıkmaktadır. Bunları anlatırken ise toplumun yapısı, genel algısı, vb. konulara ağırlık vermiştir yapıt. Eserdeki figürler birbirinden çok farklı özelliklere, sıfatlara, düşüncelere, sınıflara sahipken hepsinin ortak noktası hayatlarında toplum tarafından etkilenecek yaşamlarını sürdürmeleridir.

Tezde toplumsal yapının köylü - şehirli, cahil - aydın ve kadın - erkek gibi tezatlık ve farklılık içeren durumlar ve konular incelenmiştir. Toplumsal yapı bazı figürlere zincir takarken bazılarını ise zirveye çıkartmıştır. Hayatların şekillendirilmesinde, yaşayışlarda, mesleklerinde, ilişkilerinde, yiyip içtiklerinde toplumun doğrudan bir dokunması mevcuttur. Tezin son iki bölümünde ise toplumun kâğıt üzerinde gözükmeyen ama en içten şekilde benimsenen sınıfsal farklar ile insanların ekonomik hayatına toplumun etkisi ele alınmıştır.

Bu çalışmada, Fakir Baykurt'un *Can Parası* öykü kitabında, toplumsal yapının figürler üzerinde nasıl bir etki bıraktığı ortaya konulmuştur. Bu öykülerde toplumsal yapıların o toplumun bireyleri üzerindeki etkileri örneklendirilecektir.

1. Toplumsal Yapı

1.2. Köylü – Şehirli İlişkileri

Hikâyelerin çoğunda odak figürlerden az biri köylü, biri şehirli olarak yaratılmış, bu karşılaştırmada köylü dışarıdan gelen gözüyle bakıldığı için şehirli tarafından kabul edilmemiştir, yabancı muamelesi görmüştür. Bu öykülerde toplumsal koşullara bakıldığında köy ve şehir insanı arasında her konuda dağlar kadar fark vardır. Küçük şehir büyük şehir ayırt etmeksizin, köy ve şehirdeki imkânlarda büyük farklılıklar boy gösterir. Bu yüzden ki, taşralılar ihtiyaçlarını gidermek için şehirlerden medet ummaktadırlar. Bunun sonucu olarak da iki farklı dünyaların insanları bir dünyayı paylaşmaktadırlar. Köylü ve şehirli arasındaki farklar, onların iletişimlerini ve ilişkilerini de etkilemiştir. Köylü ve şehirlinin bakış açısı, düşünce sistemi vb. daima birbirine uzaktır. Bu yüzden bu iki cephenin ilişkileri de toplumsal yapının neticesidir.

“**Can Parası**” öyküsünde hasta kızını Nevşehir’deki Gölgeli köyünden tutup Ankaralara, Hacettepelere getiren Koca Sadullah, şehirdeki işleyişi bilmediği için her hastaneye gittiğinde birilerine yolu yordamı sormakta, onlardan bilgi almakta, öğrendiklerini yine de kendi uygulayamamakta ve yardım eşliğinde kızını iyileştirme çabası için koşturup oradan oraya sürüklenmektedir. Baba, ya hancıdan, ya hasta bakıcıdan, ya asistanlardan, ya doktordan vb. akıl almakta, her aldığı akli uygulamaya koymak ümidiyle didinmektedir hasta kızı Cemile’si için. Hastaneye her gittiğinde buralara yabancı olduğunu, prosedürleri bilmediğini belli eder ama her seferinde ilgili mecralara, şuraya buraya sora sora ulaşır. Koca Sadullah, her ulaştığı mecrada ise işleyişten bir haber olduğu için şehirliler tarafından çoğu zaman küçük çaplı, bazen ise şiddetli sitemlere maruz kalmaktadır. Doktordan, milletvekilinden, sekreterlerden, döner sermaye müdüründen, işgörenden önce sitem görür, sonra onların yapmasını söylediği şeyleri yerine getirir hiç itirazsız. Karşılaştığı sitem,

azarlamadan ziyade daha çok bir serzeniş niteliğinde olmaktadır. Şehirli hor görmezler köylü Sadullah'ı çünkü meslekleri ve mevkileri gereğince bu tarz insanlarla ziyadesiyle haşır neşir olmaktadır. Yine de köylü kesimin şehirdeki devir daimi bilmemesi, şehirli zorlamakta veya yormaktadır. Koca Sadullah her soru sorduğunda bu şehir insanları, doktorlar ve milletvekili ona hep devletin ve halkın sorunlarının bir türlü bitmediğini, Sadullah gibilerin onları yordüğünü belirtmekten geri kalmamaktadır.

“Ne demek? Suç mu âletleri kuvvetli olmak? Ötekiler bu memleketin hastanesi değil mi? Onlarinkiler de kuvvetli olsun! Onların beceriksizliğinin cezasını biz mi çekeceğiz? Siz bizim hastaneye yükleniyorsunuz, bu arada onlar ense yapıyor!” (Baykurt, 48)

“Birden kızdı İçel milletvekili:

“Deme bunu! İşte bunu deme! Kes! Yani öyle sakat konuştun ki! Ne yükseği? Ne alıyorum ben? On iki bin dört yüz! 13.000 diyelim! Ay sonunda ne kalıyor biliyor musun? Hiç!” Ellerini birden çarptı milletvekili: “Bir çay parası bile kalmıyor! Yüksek, ama ona göre giderim var! Washington Restoran’da bir porsiyon pirzola elli kâat! Üstüne bir de işletme Vergisi biniyor. Bir karın doyurayım diyorsun, yüzden aşağı düşmüyor! İki de arkadaş götürsen 300 kâat! İçki de oluyor.”(Baykurt, 37)

“Çizmeler” adlı hikâyede Belediye Başkanı Çalık Kerim’in vefatı sonrası boşalan koltuk için Elazığ’da bir işçi sendikasının avukatlığını yapan Karyağdıların İlhan’a mektup yazılıp bu koltuğu devralması rica edilir bölge sakinlerinin çoğunun isteği üzerine. İlhan Bey’in istenmesinin en büyük sebeplerinden biri ise artık şehirli olmasıdır. Her türlü mecrada nasıl konuşacağını, oturup kalkmasını bilen, hitabete hâkim bir hemşehrilerini bu makama getirme çabasıdır ilçe sakinleri. Hemşehrilerinin bu ricasını kıramayan ve doğduğu büyüdüğü yere hizmet yoluyla yardımda bulunmak isteyen İlhan Bey, Elazığ’daki işinden istifa eder, ailesini, pılını pırtını toplar ilçeye gelip ev tutar çünkü başka aday yoktur ve

hemşehrilerinin ricası üzerine geldiği için seçimle alakalı hiçbir derdi yoktur ta ki karşısına hesapta olmayan bir cephe çıkana kadar. Hacı Osman, aday olacağını duyurur. Yeni aday İlhan Bey gibi sonradan şehrli olanların yanında köylü gibi görünür. İlhan Bey'in dürüstçe siyasetten anlamadığını, yalanla dolanla işi olmadığını, sadece hizmet etme amaçlı orada bulunduğunu belirtmesi üzerine, Hacı Osman adaylığını ilan eder. Yeni adayın amacı da kötü değildir aslında. Seçimle alakalı kuşkuları başlayan İlhan Bey, sokak sokak, hane hane gezmeye karar verir vaatlerini seçmene aktarmak için. Seçmene o güne kadar duymadıkları, teferruatlı ama zor da olsa başarılı olabilir vaatlerini anlatır İlhan Bey. Yanındaki insanlar da ona yardım ederler. Hacı Osman, seçimden bir gün önce kimseye duyurmadan evinin yolları ve sokakları yılın büyük kısmı çamurlu olan halka çizme dağıtır. İlhan Bey'in uzun vadede bu büyük sıkıntıyı yol yaptırarak, çamuru temizleterek giderme vaatleri seçmenin kulağına öncekiler gibi boş ve kuru vaatler gibi gelir, kısa vadeli olan çizmeler çözüm olarak gelir onlara. Şehrlinin uzun ama köylünün kısa vadeli işler peşinde olduğunu, günü kurtarmanın köylülere ait bir düşünce ve davranış olduğu aktarılmıştır.

“**Gazi Büyürken**”de çocukları Gazi ve Sevgi ile Akdağ'daki köylerinden çıkıp şehre geleli dört ay olmuştur İsmail ve Zeynep çiftinin. On dört dairesi “Şengül Ap”artmanı'na görevli olmuşlardır. Zeynep çok genç anne olmuştur, iki çocuklu olmasına rağmen yaşından dolayı çocuk olarak nitelendirilebilir. Apartman sakinleri, Zeynep'e sanki her birinin ayrı ayrı hizmetçisiymiş gibi davranır. Zeynep. dört ay gibi kısa bir sürede şehir hayatına ayak uyduramaz. Apartman sakinleri, köy usulü çocuk bakma kurallarını işleyen Zeynep'i hep uyarmakta, onları dövmemesini veya onlara vurmamasını emretmektedirler. Apartman yöneticisi Yarbey Sadık Özbey'in karısı Zehra Hanım'ın “*On şişe meyve suyu, on şişe Pepsi! Yarım kilo da Eti bisküvi! Akşama konuk gelecek! Gecikme sakın!*” komutuna Zeynep'in “*Olur başüstüne abılam! Hemen alır gelirim!*”(Baykurt, 90) diye karşılık vermesi

karşısındakini bir komutan, bir sahip olarak gördüğünün kanıtıdır. Zehra Hanım'ın bu buyruğu ise Zeynep'i kendinden ne kadar alt sınıf biri olarak gördüğüne işarettir.

“**Kulakçı**” öyküsünde şehirli bir memur ve şehirli karısının, giyim-kuşamına, sakal uzunluğuna, kısacası dış görünüşüne göre birinin doktor olamayacağını, hasta bakıcı bile olamayacağını, olsa olsa işgören olabileceği kanısına varması şehirlinin köylüye hangi gözle baktığını gözler önüne sermektedir. Bu zatın hayatını dış görünüşüne ve muhtemel geçmişine bağlamak şehirli için pek de alışılmadık bir mesele değildir. Şehirlilerin, köylülere muayene olması kabul edilebilir bir durum olarak da görülmemektedir. Anlatıcının karısı, büyük bir tepki göstermektedir hem kocasına hem sinir hastalıkları doktoru tanıdıklarına. Kocasının kulağının temizlenme işleminden sonra bu işi yapan işgören G.Ş.'yi ilgili makamlara şikâyet etme fikrinden de geri durmamıştır. “*Sizin hanım da bizim hanıma telefon etmiş, gazetelere yansiyacak nerdeyse; rezil olacağız!*” (**Baykurt, 108**)

Şehir insanında “Köylü kendi haddi doğrultusunda hareket etmelidir!” kanısı hâkimdir. Bir arpa boyu dahi ilerleme çabaları, hadlerini aşma olarak algılanır memurun hanımının gözünde olduğu gibi. Toplumda köylüye ve şehirlie biçilmiş görevler farklıdır ve esneklik gösteremez. Şehirli ve taşralının vazifelerinin ortak paydada buluşması, taşralının şehirli ile aynı göreve sahip olması olanaksızdır.

1.2. Cahil - Aydın Çatışması

“**Çizmeler**” isimli hikâyede İlhan Bey ve Hacı Osman karakterleri ve İlhan Bey ve bölge halkı arasındaki ilişki üzerinden cahil-aydın çatışması okura sunulmuştur. İlhan Bey avukattır, dürüsttür, yol yordam bilir; Hacı Osman ise esnaftır, okumamıştır, yol yordamdan bihaberdir ve dalavereye başvurmaktan çekinmeyen bir karakterdir. İlhan Bey Elazığ'da işçi

sendikalarından birinin avukatlığını yaptığı için, il veya ilçe merkezlerindeki işleyişi yakından takip etme fırsatını bulmuştur. Belediye başkanlığı makamına oturduğu vakit ne yapması gerektiğini ve istediğini hangi mecradan hangi kurumdan alacağını bilincindedir, zaten belediye başkanlığına aday gösterilmesinin ilk öncülü de budur. İlhan Bey'in siyaset yapmayı, kandırmayı, laf yapmayı bilmediğini belirtmesi üzerine adaylığını açıklayan Hacı Osman, bir belediye başkanının gerektiğinde laf cambazlığı ve siyaset yapması gerektiği fikrini savunanlardandır. Bu yüzden İlhan Bey'in başkanlığında hemşehrilerinin fayda göremeyeceklerini düşünür. Aslında başkanlık mücadelesine girmesi toplumdaki algının bir yansımasıdır. O toplumda önceki başkanlardan görüldüğü kadarıyla, belediye başkanı dediğin “yırtık” olmalıdır. Hacı Osman ve sakinler bunu hayatları boyunca görmüş, deneyimlemiştir. İlhan Bey'in çizdiği başkan profili belediye reisliği makamına yakışmayan ve yeterli gelmeyen bir görüntüdedir hem sakinlere hem de ikinci adaya göre. Hacı Osman, kendi başkan algılarına göre İlhan Bey'i yetersiz gördüğü için, hemşehrilerinin iyiliğini düşünerek bu yarışa dâhil olur. Toplumda yozlaşmış siyaset ve makam algısı, bu seçimin sonucundaki en büyük role sahiptir. Dünyanın genelinde görüldüğü gibi halkın eğitim yapısını politikasının bel kemiği haline getiren siyasetçilerin başarılı olduğu gözlenmiştir. İlhan Bey'in en belirgin hatası halkın eğitim düzeyine göre değil kendi eğitim düzeyine göre hareket etmesidir.

“İlhan Bey kendi diyor: Ben bu işleri bilmem, politikayı sevmem! Bu işler bilinmezse, politika sevilmezse yürür mü belediyenin işleri? Çalık Kerim bilmeyerek yıllarca idare etti, ne oldu? Boz eşşeğin kuyruğu gibi ne uzaldık, ne kısaldık. Çevredeki her kasaba suay elektriğe kavuştu, gömütlüklerinin fırlodayı çevrildi, bizler tozun toprağın içinde yüzüyoruz. Kör kandillere iki teneke gaz bulacağız diye sürünüyoruz. Politikaylan çıkılır bunların içinden... Ben hemşehrilerimin idaresini bilgisiz çaylaklara bırakamam. Hizmet etmek istiyorum.”(**Baykurt,**

66)

“Çizmeler” adlı hikâyede cahil - aydın çatışmasını vurgulayan bir diğer olay ise iki tarafın da bakış açısını ortaya koyduğu belediye reisi seçimidir. Okumuş olan İlhan Bey ile okumamış olan bölge halkı arasındaki düşünce yapısının karşılaştırıldığı bir olay olma özelliğini taşıyan seçimlerde, İlhan Bey dürüstlikle, akılcılıkla yürütmeye çalıştığı seçim propagandasının sonucunda bu çalışmalarının ve duruşunun meyvelerini yiyeceğini düşünürken seçimi Hacı Osman karşısında mağlup tamamlamıştır. İlhan Bey, seçmene yapılması gerekeni hep doğru dürüst anlatmış, yol yordam hakkında bilgi sahibi kılmıştır onları. Halk, öncekiler gibi kandırılmaya, göz boyayan vaatlerle aldatılmaya çalışıldığını zannetmiştir. Halk toplumda bunu görmüştür. Öncekiler tarafından aldatıldıkları için siyaseti aldatma oyunu olarak görmektedir halk. İlhan Bey’in onlara anlattıkları, çözüm önerileri çok yenidir onlar için. Bu yüzden bölge sakinleri İlhan Bey’in de onları süslü kelimelerle yanıltacağını düşünerek onlara toplumun genel yapısına uygun olarak kısa vadede etkili bir çözüm sunarak, seçmene çizme dağıtarak onları çamurdan kurtarmak yerine çamurun etkilerini azaltan Hacı Osman’a kaydırmıştır oyunu. Toplum kendini bildi bileli her soruna günü kurtarma amacıyla yaklaşmış, kendini yormadan, fazla masrafa girmeden, enerji harcamadan birtakım kestirme yollar bulmuştur. Şu ana kadarki belediye reisleri de toplumun düşünce yapısına uygun hareket etmiş, sıkıntılara kökten çözümler getirmemiştir. İlhan Bey ise kökten çözüm getireceğini belirtmiş, hatta açıklamıştır yapılması gerekenleri. Bu da onun seçimi kaybetmesine neden olmuştur. Toplum kendi gibi zannedip onlara bu doğrultuda bir hitabeti tercih edince halka inememiş veya halkın gözünde iyi bir politika izleyememiştir. Toplumun yapısını Hacı Osman gibi sezebilseydi eğer hem seçim hem de bölgenin geleceği çok farklı olabilirdi şüphesiz.

“Hacı Osman, kaldırılan Süvari Birliğinin kalıntı çizmelerini toptan satın alıvermişti! Kamyonu tepeleme doldurup getirmişti. Cumartesi gecesini yandaşlarını seferber edip dağıtmıştı bunları selâmı ve kelâmıyla birlikte. Selâmını alanlar, “Başkan dediğin işte böyle

olacak! Plân yaptıracaktı da, beton döktürecekmiş de, asfalt çektirecekmiş de! Kuru söze karnımız tok bizim deyip basmışlardı oylarını Hacı Osman'a, Hacı Osman'a.”(Baykurt, 72)

1.3. Kadın - Erkek İlişkileri

“**Güldede**” öyküsü kadın erkek ilişkilerindeki toplum etkisini en bariz ortaya koyan hikâyedir incelenenler arasından. Güneydoğulu oldukları diyaloglardaki ve iç monologlardaki şivelerinden belli olan Abdo ve Neslihan arasındaki ilişki, toplumlarının kadın ve erkeğe yüklediği görevleri açıkça belirtmektedir. Hasta karısını iyileştirmek için büyük bir uğraş veren Abdo'ya bu yüzden çok büyük bir saygı besleyen Neslihan, her fırsatta kocasına minnettar olduğunu dile getirmektedir veya içinden geçirmektedir. *“Yıllardır tutar beni el üstünde! Eyle bi mahanet köy ki bacım, lan deyin ki pravo, onlar derler haha! Gülerler herifin üstüne! Abdoooo, Abdoooo; Abdo'nun mekani cennet olsun!” (Baykurt, 74)*. Erkeğin hasta karısına bakması, gerektiğinde ona hizmet etmesi, onun için fedakârlıklarda bulunması toplumlarında hoş karşılanmamaktadır. Gelişmiş toplumlarda olsa, büyük bir tebrik ve saygı ile karşılanacak bir harekettir bu. Eşi için fedakârlıklarda bulunması gereken, ona hizmet etmesi gereken taraf kadın olmalıdır toplumlarına göre.

Neslihan ve Abdo çiftininki gibi karı - koca ilişkileri toplumdaki birtakım dayatmalara ayak uydurmadığı veya uyduramadığı zaman öykü toplumunda dedikodu, kınama, ayıplama vb. davranış ve yaptırımlar ortaya çıkabilmektedir. Kadın, kocasını mutlu ve memnun etmek için elinden gelenin fazlasını yapmakla yükümlüdür. Kadın, görevini yerine getirmediği vakit hemşehrileri ona müdahale eder, o ilişki hakkında fikir beyan eder, ailenin içini bilirmiş gibi üzerine vazife olmayan konular hakkında konuşur. Küçük yerleşim yerlerinde insanların “özel hayata” sahip olma olasılıkları büyük ölçüde azalmaktadır. Yerin kulağı daha da büyüyor, antene, alıcıya bürünüyor; ak haber de kara haber de tez yayılıyor küçük beldelerde. Bu hasta haliyle ne kocasına hizmet edebilmekte ne de kocasının cinsel ihtiyaçlarını

karşılatabilmektedir Neslihan. “Çok istiyor ateşli ateşli sevişmeyi. Yoksun bunca yıldır.” (Baykurt, 84). Köy yerinde bu gibi durumlarda türlü nedenlerden dolayı dul kalan hanımlar ideal kuma veya yeni eştir. Abdo’ya bu tarz bir izdivaca razı olduğunu dillendiren Neslihan, eşiğin aklına karpuz kabuğunu sokmuştur bir kere. Abdo, karısını önce geçiştirmiştir ama sonra da aklından bu düşünceleri atamamıştır. Toplumdan gelen tepkiler, üstüne gülünmesi, karısına sahip çıkıp onun sıhhati için didinmesi, şifa bulma çabaları hiçbir zaman alkış toplamamıştır hemşehrileri tarafından. Hem kendi dürtüleri hem de toplum dayatmaları birleşince düşünceleri Abdo üzerinde bir egemenlik kurmuştur ve yıllarca sahip çıktığı karısına şifa dilenmek için geldiği türbede karısını unutup bu düşüncelerini kattığı dualar etmiş, bu doğrultuda temennilerde bulunmuştur. Karısının iyileşmesini dilemek yerine köylerindeki dul iki kadından hangisini eş olarak istediğini, yıllardır evlilik anlamında yüzünün gülmediğini belirtmiş, o güne kadar karısına şifa için dua etmişken bu sefer karısının daha fazla bu illeti çekmeden vefat etmesini istemiştir Allah’tan.

1.4. Ekonomik Yapı

Gelir seviyesi de insanları sınıflandırmamıza, kategorize etmemize önayak olan kavramlardandır. Bir insanı ilk kez gördüğümüzde, onunla tanıştığımızda ilk izlenimimizi oluşturan en büyük etken dış görünüştür. Dış görünüş ne yazık ki ekonomik durumumuzun bir yansımasıdır da. O insan hakkındaki önyargılarımız bu sayede oluşur. Bir yazısında Operatör Dr. Bekir Sivri şu ifadeleri kullanmıştır: “Yapılan bir araştırmada insan üzerindeki ilk izlenimlerin yüzde 80-90’nını kişinin dış görünüşü oluşturuyor. İlk 30 saniyede yeni gördüğümüz biri hakkında ön yargılarımız oluyor.” Dünyanın her yerinde bu durum böyledir denebilir. Hal böyle olunca toplumdaki bilinç de etkilenmektedir. Toplumun etkilenmesi de her bireyin ayrı ayrı bu durumdan nasibini almasını gerektirir.

“**Can Parası**” adlı eserde, Koca Sadullah’ın köyde iyi kötü çorbasını kaynatacak kadar, geçimini sağlayacak kadar olan parasının yanında yine bir miktar parası ve arsası vardır. Buna rağmen şehirde geçinmek köyde varlıklı olanlara bile zor gelmektedir. Kızıyla birlikte handa mecburi olarak konaklamaları, İçel milletvekilinin yanına gidip gelmeleri, Hacettepe’nin kapılarını aşındırmaları hep masraftır. Bu kadar masrafa birtakım fedakârlıklar da olmalıdır şüphesiz. Koca’nın ayakkabıları yırtık, ceketi ise delik deşiktir. Bunları telafi edecek bir para ve ekonomik durum içinde değildir. Tüm parasını kızının tedavisi uğruna harcama konusunda hiçbir endişesi yoktur Sadullah’ın. Toplumda parası olanın sözü geçmektedir. Doktorluk ve Döner Sermaye Müdürlüğü iyi maaşı olan iki meslek olmasından ötürü bu mesleğe mensup olanlar ekonomik sıkıntı çekmezler. Koca Sadullah da onlar gibi dolgun maaşlı bir işte çalışmış olsa, parasal sıkıntıları olmadığı izlenimini verseydi eğer, ona yapılan muamele pozitif olarak değişiklik gösterirdi. Onu geçiştirmek yerine yolu yordamı bilmese de ona yardımcı olur, İçel milletvekilinin kartına, ricasına gerek kalmadan işi görülürdü. Hastanedekilerin böyle bir tavır takınmasının altında yatan en önemli sebep ise toplumun yapısıdır. Toplumda taşradaki imkânlar ve şehirdeki imkânlar, kazançlar, harcamalar farklılık gösterdiğinden dolayı insanlar bundan etkilenirler.

“Yüzgeç değiliz kalkıp şehirlere gidelim. Bir gün idare edemeyiz. Bir kuşak parayla geliyorsun, hanlara tomafillere yetmiyor! Ne yeyip ne içeceksin? Bebe beşik neyle büyüyecek? Parasız bir şey yok! Allahın suyu bile parasız değil!” (Baykurt, 22)

“**Gazi Büyürken**“de Zeynep karakterinin apartman sakinlerinin her birinin dediğini koşul şart bilmeksizin yerine getirmesi aslında toplumdaki ekonomik durum ve statünün getirdiği bir sonuçtur. Aslında bu denli itaatkâr olmasının en önemli nedeni köyden şehre göçenlerin iş bulması, elinin ekmek tutması, ekmek tutsa bile bir evi kiralaması, faturaları karşılaması güçtür. Bu sebeple, İsmail - Zeynep çiftinin bulduğu kapıcılık işi her köy göçmeni için biçilmiş kaftandır. Aynı zamanda hem ev bulmuşlardır hem de iş. İşe giderken verilecek

bir yol parasından da kurtulmuşlardır. Bu kadar avantajlı bir işten olmaları bu aile için bir felaket olacağından, bir hareketi yapmadan önce en az iki kere akıl süzgecinden geçirerek eyleme dökmek mecburiyetindedirler. Toplumda köyden gelene yapılan ekonomik muamele, onların iş bulmalarını zor kılan bir tavır da sergilemektedir. Bunların hepsinin bir bütün oluşturması halinde Zeynep'in apartmandaki istekleri bir köle misali, sanki canı pahasına yerine getirmesinden dolayı onu suçlamak doğru olmayacaktır. İşlerini evlerini ellerinden kaçırmamaları için, kaybetmemeleri için bunları yapmak zorundadır. Mesai saatleri iki katına çıksa da, en ağır işler buyrulsa da bunların hepsinin altından bir şekilde kalkmak zorunluluğu belli bir motivasyon da sağlamaktadır.

“Dur bir dakika!” dedi Zehra Hanım. O çayır makasını bul aşağıdan, bahçenin çimenlerini kesiver! Büyümüş! Bir tıkmıklayıver güzelce! Yarın da hortumu al, bir sula...”

“Olur abıla, başüstüne!” (Baykurt, 93)

Toplumdaki ekonomik yapı Sadullah Baba'yı aciz ve dilenir bir vaziyete sürüklerken Zeynep'i ise çalışan konumundan köle konumuna itmektedir. Amaçları ve nedenleri konusunda farklılıkların olmasına rağmen toplumdaki parasal sıkıntıların yansıması doğrultusunda bu iki karakter etkilenmiştir. İkisi de fazlasıyla ezilmiş, acınası hale düşmüştür.

1.5. Sınıfsal Farklar

Okuyan insanla okumayan insan arasındaki uçurum toplumların eseridir. Okuyanı yüceltip okumayanı yeren sistemlerde bir sınıflandırma ortaya çıkar, sınıfsal olarak farklılıklar boy gösterir. Hasta kızını tedavi ettirebilmek için Niğde'den Ankara Hacettepe Hastanesi'ne getiren Koca Sadullah, kendinden üst sınıfta olan doktorlarla muhatap olurken hep yalvarır ve dilenir bir tavır takınmaktadır.

“Bazı ilkeler, tâ çocukluğunda kafasına çakılmıştı Koca Sadullah’ın. Okumuşun önünde biraz yalvarırsan, ağlar açınırsan, işin görülür. Yanık yanık yalvarmaya başladı: “Gözel başlarınız ağrımasın! Evinizin bulunduğu tepelere keder uğramasın! Allah sizin hiçbirinize evlât acısı göstermesin! Her tuttuğunuz altın olsun! Allahım size daha çok kazandırsın!””(**Baykurt, 24-25**)

İşçi, ırgat gibi alt sınıftan insanların doktor, avukat, hâkim, mühendis gibi insanların yanında ezik kalması, onlar tarafından hor görülmesinin altında yatan sebep şüphesiz toplumdaki sınıflı yapı ve sınıf algısıdır. Üst sınıftan insanlar hayatın her alanında ayrıcalıklı olarak görülmektedir. Zaten üst sınıfta olmalarının nimetlerinden kendileri yararlanan bu insanlar bir de toplum tarafından ödüllerin en büyüklerinden olan hürmeti abartılı bir şekilde görmektedirler. Üst sınıftakilerin sadece hürmet görmesi çok da büyük bir mesele olmamakla beraber, alt sınıftakilerin bu işten kötü etkilenmesi asıl sorundur. Alt sınıf hayatları boyunca ne saygı görür ne de üst sınıftakiler gibi toplumda onların sözü geçer. Ezik bir hayat biçilmiştir alt kesime. Bu durumun neticesinde ise üst sınıf kibirlenmeye ve kendi gibi olmayanları adamdan saymamaya başlamıştır. Hizmet sektörünün mensubu olan üst sınıf bireyler ise alt kesimi kum torbası gibi, stres topu gibi kullanmaktadır. İşin derdini sıkıntısını onlara yansıtmaya hatta onlardan çıkarma eğilimi görülmektedir bu insanlarda. Kendi camialarından birine aynı muamele kesinlikle söz konusu değilken alt kesim günah keçisi olabilmektedir. Bu yüzdendir ki, Koca Sadullah doktorlardan sürekli sitem duyar.

“Ellerini masaya vurdu Dekan Bey:

“Yahu ne memlekette kaldık! Yahu çok uğraştırıyorsunuz! Çok vakit alıyorsunuz yahu! Şunun şurasında modern bir hastane kuralım, son sistem araç gereçle donatalım, diyoruz, maşallah çorap söküğü gibi geliyorsunuz: Parasız, parasız, parasız!””(**Baykurt, 45**)

“**Kulakçı**” öyküsünde ise **Can Parası**’ndan farklı olarak alt sınıftaki figür üst sınıflara kendini ezdirmez ama üst sınıfla arasındaki fark onun ilerlemesini ve gelişmesini etkilemiştir. Kıdemli bir memur olan ben kişisi, kulağıyla alakalı şikâyetlerini bunca zaman erteledikten, karısı ve çevresinden doktora gitmediği için tepki görmesinden sonra doktorlardan biraz çekinse de tedavi olmayı kabul etmiştir. Hastanede nörolog tanıdıkları vasıtasıyla sıra beklemeden, kulakçının odasına gidip muayene olur ben kişisi. İşgören G.Ş. müdür görünüşlü bir müdürle karşılaşmadığı için, onu dış görünüşünden dolayı kıdemli, mevki sahibi biri olarak görmediği için doktorun yapması gereken işe, kulakları temizlemeye koyulmuştur. İşgören G.Ş. , her ne kadar doktorun yapacağı işin aynısını aynı titizlikle ve düzenle yaptığı, bu işlemde usta olduğu için normal vatandaşa müdahale etme hakkını kendinde bulmaktadır fakat ben kişisi meslektaşları gibi giyinip kuşanmış olsaydı buna tenezzül dahi edemezdi.

Doktor ve işgörenler arasında hastane, hiyerarşisi dâhilinde, büyük farklar vardır. İşgörenlerin bir üst sınıfı hasta bakıcılar, onların bir üstü ise doktorlardır. Doktorun yaptığı işlerle işgörenlerin yaptığı işler de sınıfları gibi farklılık göstermektedir. Hastanedeki bu durum toplumla alakalı bir durumdur da aynı zamanda. İşgören gibi alt sınıfların yükselip doktorlarla eş veya onlardan üstün olma şansları yoktur. Halk doktorlara büyük bir saygı beslerken doktordan alt sınıflara ise bu hürmet gösterilmez. Aynı zamanda doktorlara her anlamda büyük bir güven varken işgörelere ise yoktur. Aynı işi bir işgören ve doktor aynı şekilde yapsa dahi doktorun yaptığı daha makbuldür. Toplumun büyük etkisiyle sınıfsal farklar, değişmez kalıplar basmıştır. Bu kalıpların dışına çıkanların belli cezalara çarptırılacağı, önüne engel konacağı bir sistem kurulmasından ötürü de sınıftan bağımsız hareket etmenin ihtimal dışı olduğu bir düzen oturmuştur.

“**Gazi Büyürken**” öyküsünde sınıfsal farklar özellikle Zeynep ve apartman sakinleri üzerinden işlenmiştir. “Kapıcılık” yapan kişilerin görev süreleri bir memur gibi belli değildir ama çöp toplayıp sipariş alacakları saat, zaman bellidir. Akşam daire daire gezilip çöp

toplanırken sonraki gün için ihtiyaç olunan şeyler sipariş edilir bina görevlisine. Binanın sipariş harici diğer ihtiyaçları yerine getirilmelidir sabah ve akşamki daire ziyaretleri arasında, mesela ağaçların budanması, çimlerin biçilmesi, binanın temizlenmesi vb. Zeynep'i çarşı pazara, bakkala çakkala gönderdikleri saat aslında Zeynep veya İsmail'in görev süreleri sayılmaz çünkü İsmail sabah gidip her daireye teker teker sormuştur ihtiyaçları olup olmadığını. Zeynep'in üç yaşında oğlu Gazi ve süt bebesi kızı Sevgi ile uğraştığını bildikleri ve çocukların ağlama seslerini apartmanın içinde duymalarına rağmen ona iş buyurmaları Zeynep'in statüsünden kaynaklanmaktadır. Kendilerini, işveren olmanın yanında sınıfsal olarak da üstün görmektedirler. Ast - üst ilişkilerini iki taraf da sorgusuz sualsiz benimsemiştir çünkü bu toplumun düşüncesi doğrultusunda oluşan bir olgudur. Hindistan'daki kast sistemi gibi doğumdan ölüme kadar değişmesi imkânsıza yakın olan statüler vardır bu toplumda da. Zeynep ve İsmail'in mesleklerinin yanında köyden şehre gelmeleri de sınıf farkının ortaya çıkmasına veya farkın açılmasına neden olan etkenlerdendir. Sınıf farkı, sadece mesleki konumlarda, işveren - işçi ilişkisinde değil aynı zamanda toplumdaki şehirlilerin köylüleri içlerine alma konusundaki tepkilerinden de kaynaklanmaktadır.

3.SONUÇ

Fakir Baykurt'un "Can Parası" adlı öykü kitabında Anadolu insanının sıkıntıları ele alınmıştır. Tezde toplumsal yapının figürler üzerindeki etkileri "köylü - şehirli ilişkileri", "cahil - aydın çatışması", "kadın - erkek ilişkileri", "ekonomik yapı" ve "sınıfsal farklar" başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Kızını köyden Ankara'ya tedavi ettirmek için getiren, dolgun maaşına göre harcama yapıp maaşını yetersiz bulan milletvekili, belediye seçimlerini dürüstlüğüyle kazanmaya çalışan avukat, avukata rakip olup politikada hile hurdaya başvuran, yıllardır hasta karısına

göl gibi bakıp karısının fedakârca yönelttiği bir sözle ondan uzaklaşan, çocuk yaşta ana olup ekmek parası için dört dönen, işgören olduğu halde ustalıkla doktorun yapacağı müdahaleyi hatasız yapabilen, kendini mevkiî yetmese de tedavi eden bir adamı öven karakterler vardır öykülerde. Hepsinin toplumdan etkilenme noktaları ise sınıfsaldır. Üst sınıfta yer alanlar daha rahat bir hayat sürerken alt sınıf her zaman zorluklara göğüs germiştir. Bazı figürler bu düzeni sorgulamaktadır bazıları sorgulamamaktadır ama her biri eli mahkûm bu sistemi kabullenmişlerdir veya kabullenmeye mecbur bırakılmaktadır. Öykülerde Anadolu insanının çektiği çileler doğrultusunda düşünce yapısının, ahlaki yapısının da değiştiğini gözler önüne serilmiştir. Koca Sadullah doktorlardan azar yemesi, İlhan Bey'in hakkında Hacı Osman'ın ve bölge halkının söyledikleri, Abdo'nun Allah'a yalvarırken söyledikleri, Zeynep'in apartman sakinlerine hitabı, işgören G.Ş.'nin cezalandırılması toplumların etkisi sonucunda hayat bulmuştur. Kısacası, insanlar topluma ve kâğıt üstünde bulunmayan kanunlarına bağımlı yaşamaktadır.

Sonuç olarak, Fakir Baykurt'un "Can Parası", "Çizmeler", "Güldede", "Gazi Büyürken" ve "Kulakçı" hikâyelerinde görülen toplumsal yapının farklı özellikleri, figürlerin toplumsal yapı içindeki sınıfsal farklılıklarına bağımlı olarak yoksulluk, buna bağımlı ezilme, çaresizlik, bazen de insanı ayakta tutan umutla kendini göstermiş, tüm bu izleklerin figürler üzerindeki etkisi üzerinden de irdelenmiştir.

4. KAYNAKÇA

- Baykurt, Fakir. “*Can Parası*”, Literatür Yayınları, Ocak 2015.